

Biblioteca estense universitaria

Largo S. Agostino 337

I-41121 Modena MO

Tel ++39 + 59 222248

Fax ++39 +59 230195

b-este@beniculturali.it

bibliotecaestense.beniculturali.it

alfa.d.6.19.4b

HESIODUS

Opera et dies (Tr. Nicolaus de Valle). – Add.: Nicolaus de Valle:
Disticha ad Pium II

Magniagus [?], Milano c. 1483

Img: BEU, 2014

Terms of use

Using texts and images of the Estense Library is free - within the CC license terms - only for personal, private and non commercial use.

In the case of a non commercial, public use, their source must be cited, linking to the homepage of this site.

For any different purposes, or for getting higher resolution images, please follow the guidelines in the Reproductions page of the website, and/or write to b-este.urp@beniculturali.it.

Creative Commons License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Italy License

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/it/deed.en>

46

Hesiodi poetæ opera & dies Georgicon liber Nico
lai de Valle e græco conuersio.

p Ierides musæ quarū uiget inclyta cantu:
Fama ducu & uestri nomē imortale parētis
Dicite cur hoīum ps hæc sine noīe uitam
Ducat? & illius cur fama æterna per altum
Euolet? hæc iouis est magni diuina uoluntas.
Ille etenim altitonans summi regnator olympi
Excitat imbelles animos: & fortia corda
Debilitat: duce quo fortuna inimica superbos
Deprimat: atq; humiles clarū sup æthera tollit:
Tum mala mens hoīs meliorē inclinat ad uitum.
Et capiunt molles crudelia pectora cultus.
Exaudi qui euncta polo specularis ab alto.
Cui nihil ignotum est sanctissima dirige iura
Iusticiæ. liceatq; mihi fraterna monere
Pectora: & ignotos uiuendi ostendere mores.
Sunt geminæ in terris quibus altercantur i unum
Mortales causæ: uaria quoq; mente trahuntur.
Vna quidem studium laudabile sedula curat.
Altera crudeli rerum depascitur haustu
Bella cupit pugnæq; exercet iniqua tumultus.
Inuisum atq; atrox pestis genus hanc tamen ipsi
Mortales fugiunt. tandemq; uolentibus hanc diis
Exoptant: huius nequeunt cohibere furores.
Illā autem prius obscuræ genuere tenebræ.
Sed fato meliore pater saturniūs illam
Et generi humano & terræ radicibus imis

a 1

Imposuit segnes artus & inertia corda
Excitat alter enim segnis cui uita manebat
Alterius spectans cumulos mora nulla bouesque
Iungit. & impresso terram diuertit aratro.
Siue domum curat siue inserit alter ad artes
Vicinum uicinus agit: laudabilis hæc est
Pugnandi ratio fugienda sed altera sub qua
Inuidet aut figulus figulo uel egenus egeno
Siue faber fabro dulcisque poeta poetæ.
Hæc mea dicta precor toto cape pectore perse.
Nec te crebra foro speculantem iurgia uulgi
Auocet a studiis pugnandi inimica uoluntas.
Nemo forū sequitur quæ non fouet annua messis
Et bene clausa domi cereris gratissima dona.
Hæc quærenda prius. de hinc si uacat i pete uulgus
Et fora: in alterius rebus certamina pone.
At non illud ages iterum germane quod olim
Ausus es infoelix. litem hanc data iura resoluunt.
Scis quondam inter nos patria est partita facultas.
At tu nil iusta multum plus parte uereris
Tecum efferre rapax. corruptus munere iudex
Ille tuo est: sub quo tota hæc sententia pendet:
Ignarus non nouit enim quæ dulcius aut quæ
Sit melius toto mediū seu uiuere maia
Vtilius quantum uili seu uiuere porro.
Hos ueterum uictus occultauere superni.
Inq. polo retinent cælestes tempore quorum
Sat fuit una dies tenui exercenda labore.
Vna quiescenti tibi dehinc alimenta parabat
Annua: tunc poteras temonis robora fumo

Ex
Te
Ho
Ira
Sen
Cun
Rec
Sur
Iap
Lus
He
Iap
Con
Arte
He
Tal
Exul
Sub
Vul
Vad
Conf
Sitq
Quar
Instr
Adiuc
Curet
Fallac
Interp
Dixer
Cælico

Exploranda dare & nulli iuga curua premebat.
Terga bouum nullum hemiones sensere laborem:
Hos uoluit faciles uiuendi abscondere mores.
Ira iouis quom se deceptum fraude promethi.
Sensit & illius causa mortalibus auxit.
Curarum moles surreptumq; abdidit ignem.
Reddidit hunc iterum terris curuaq; latentem.
Surripuit ferula cauto puer ille tonati.
Iapetionides iacto q; fulmine gaudet.
Lusit fraude sua subita tamen arsit in iram.
Hec puer effatus nubis collector aquosae:
Iapetionide cuius prudentia cunctos.
Consilio excellet magnum spreuisse tonantem.
Arte tua gaudesq; dato mortalibus igne.
Heu nociture tibi generi nociture futuro.
Tale mali genus excutiam quo pectore toto.
Exultent homines cupidi sua damna ministrēt.
Subrisit fatus dium pater atq; hominum rex.
Vulcanum aspiciens atq; illi talia mādāt.
Vade celer speciem e terra mixtoq; liquore.
Confice mortalem cui uocem & robora iunge.
Sitq; ea uirgineae caelestis imago puellae:
Quam sibi quisq; uelit dea quā doctissima pallas.
Instruat & uarias pcurrere pectine telas:
Aduciat capiti facilem uenus aurea formam.
Curet ut assidua stimulata cupidine corpus.
Fallacemq; addat mentem & fallacia uerba.
Interpræs supum uictor cylleniū argi
Dixerat: imperio iouis annuit: aequa uoluntas
Caelicolum: extemplo fingis uulcane puellam.

aii

Virginis ora deæ similem : quam glauca minerva!
Cinxit & ex omni fulgentem pte poliuir.
Huic etiam charites etiam celeberrima pitho.
Aurea candenti posuere monilia collo.
Effusæque comas ore de flore coronam
Vernali tribuere deæ. tamen attica pallas
Illam præcipuo formæ decorauit honore.
Et superum interpres uictor cyllenius argi
Fallacem attribuit mentem & fallacia uerba.
Sic pater altitonans diuino iusserat ore.
Quando quidem dederat sua munera qisque deorū
Mercurius merito pandoram nomine dixit
Exitiale malum mortalibus. & fera pestis.
Postq̃ autem tantos confecit iuppiter astus
Mercurium & magnū subet ire epimethea: dono
Cui ferat hanc. q̃ nil ueritus præcepta promethi.
Scilicet a magno caperet ne inuitus olympos
Coepit. & accepto nouit sua damna epimetheus.
Nam prius humano generi secura manebant
Tempora: nulla mali spesies aut cura laboris
Morborumque genus: tristem qui funeris atri
Corripuere uiam. quibus omnis frangitur ætas
Viuerè dulce fuit quōdam: sed tegmen abiurna
Dum pandora leuat totum exiliere per orbem
Curarum infestæ effigies. spes sola remansit
Inuis. & e labris ima sub parte resedit.
Obstitit impositum: nam tegmen abire uolenti.
Sic qui fulmen agit nubis collector aquolæ
Iusserat. innumeræque etiam mortale uagantur
Per genus infandæ spesies. quibus æquor & omnis

T
A
S
S
O
A
S
T
T
A
L
S
N
M
O
In
Q
E
A
H
S
E
I
T
P
A
T
O
L
p

la!
Terra infecta tūmet. morbi noctesque diesque
Sponte sua sine uoce ruunt. nāque ab ioue summo
Ab lata est illis quaecunque potentia fandi?
Sic impune parens offenditur ille deorum.
Si uacat o frater si non audire recuses.
Ordine plura canam. genus immortale creatum
Ac mortale simul credendū ē. aurea primum
Sæcula dii superi totum sparsere per orbem:
Tempore quo cæli imperium saturnus habebat
Tunc homines diuū uiuebant more. neque illos
Anxia curarum moles operumque labores
Lassabant. aberat tristi cum mente senectus.
Semper & in ualido regnabant corpore uires.
Nulla mali labes cōuiuia læta placebant.
Mors similis somno fuit atq; uberrima tellus:
Omnia liberius nullo cogente ferebat.
In comune bonum nec quisq; inuidit habenti.
Quam foelix ætas erat omnibus una uoluntas.
Et taciti lætos soluebant pectora in usus.
Aurea postq; hominum paulatim defuit ætas!
His pater altitonas meritos adiunxit honores:
Sub terris habitare dedit q; numina facti:
Et genus humanum sancte quoq; iura tuentur.
Iusticiæ tenēbris circumfusiq; peragrant.
Terrarum fines & opes mortalibus augent:
Proxima successit terris argentea proles.
Auro deterior sensuq; & moribus impar.
Tunc sibi quisq; suæ fecere sub ubera matris:
Otia mortales paulatim adoleuit in annos:
In propriis etiam latibus male pectus agebat

In propriis etiam laribus rude pectus agebat.
Aucta tamen postquam ad lummos peruenerat annos
Viuendi breuius spatium fuit: anxius ardor
Curarum incumbens aderat: quas improba mentis
Gaudia fecerunt, alterna iniuria nunquam
Destitit. & nulla in superos reuerentia: nullos
Sacrorum ritus ætas argentea uidit.
Hæc deus extinxit meritam flammatus in iram.
Postquam hominum oculuit argentea sæcula tellus
Non tamen illorum sine nomine uita recessit
Sub terrisq; dei sedes coluere secundas:
Tertia post illam successit ænea proles
At nihil argento similis, dryadumq; creata
Sanguine dura quidē, robustaq; pectora tendens
Tota feri misero martis feruebat amore.
Nulla quies illi: nullum ius: durior ætas
Ipso adamante fuit, uultu metuenda superbi.
Cui nunquam inuictum robur, fortesq; lacerti
Defuerant humeris: tunc ærea tela: domusq;
Omnis in ære labor: non ferri emerferat usus.
Hæc autem proprio proles consumpta furore
Ad gelidi loca nigra ditis sine honore recessit.
Et quamquam extiterit inuicto robore: ab atra
Morte tamen uicta est: solis lumenq; reliquit.
Postquam autē occulta est: atq; ænea corrui ætas
Quarta fuit soboles melior cui plurima toto
Iusticiæ hærebant animo præcepta uerendæ
Diuinum genus heroum, primumq; uocari
Semidei immensos illi potuerunt per orbes.
Hos insanus amor martis: bellique nephandi

A
A
H
A
D
T
Iu
El
L
H
T
O
Fa
Fe
N
Ex
Fa
Ne
Cu
Inf
Ne
Hof
Erf
Viu
Ne
Inf
Ne
Iust
App
Alte

03
tis
Ardor agenoride septem prope moenia cadmi
Aedipode imperii causa consumpsit: & alti
Hos maris undisoni fluctus: quom pergama classes
Argolicæ peterent. ubi pallida mortis imago
Deiuper incubuit: dum iusto ulciscitur ens
Tindaris. hos etiam toto diuisit ab orbe
Iuppiter: & uitæ meliorem tradidit usum.
Elyliosq; dedit colles habitare: profund
Littus ad oceanum foelix & sancta propago
Hic ubi uernat humus: ubi dulcia poma quotânis
Ter gremio effundit. nutrix uberrima tellus.
O utinam non me quinta cum stirpe creassent
Fata: sed ante mori: seu post licuisset oriri
Ferrea nunc ætas: quam cure & mille labores
Nocte dieq; premunt paulatimq; illius instat
Exitio. sic diis placitum sed prospera tanto
Fata etiam uenient aliquando in turbine rerum?
Nec minus hæc infanda hominum delebitur ætas:
Cum matura annis illorum tempora cani.
Inficient crines: natis nec ut ante parentes.
Nec patribus nati similes: nec ab hospite tutus.
Hospes erit: sanctum corrumpent foedus amici.
Et furet arma ciens inter discordia frēs.
Viuert honoris inops hominum properata senectus:
Nec pudor effractus senio obiurgare parentes.
Infoelix soboles legem & precepta decorum.
Nescit & inualido non hec alimenta parenti.
Iusta suo reddet quid enim quod iniqua rapaces:
Appetet usq; manus urbesque & moenia narrē.
Aeterna deleta manu iurataque fallent.

aii

N umina iusticiæ nulli tribuentur honores
P ulsa gemit bonitas. illum uenerabitur orbis
C ui mala mens suadet fera crimina: tota iacebit
Tota quidem orbatu tecum reuerentia uultu.
O dea iusticiæ soboles en improba lædet
S i probus ullus erit quem contra insurget iniqua
V oce furens factum affirmans altrixq; malorum
I nuidia incedet fatali turbida uultu.
P rotinus humanas sedes astræa relinquet:
D iua suos pariter tendet reuerentia cursus
A d superos. nitido uelatae corpus amictu.
M ille recedentes ille mortalibus ægris
N on cessanda tamen rerum mala sæmina linquēt.
A t nunc te moneā quanq̃ sapias omnia iudex
H is intende aīum. sed quid iuuat ista monere?
S tultus maiori quicunq; resistere tentat
V incitur. & magno poenas subit inde pudore
S ic ego sum tanq̃ uolucris quā præhenderet astur!
P ræhensaq; sublimis agitur philomela per auras.
H æc dolet infelix ungui transfixa recuruo:
Q uam contra horribili raptor sic intonat ore.
Q uid misera exclamas? te multū fortior astur
T e premit: huc adsis: quo te meus egerit ardor?
E t quanq̃ bene suaue canas: mihi coena fatura es.
S i lubet: aut dimissa iterum remeabis in atras.
S ic fatus tacuit pennatus & impiger astur:
T u modo iusticiam cole: nulla iniuria perse
T ecum habitet: fatale gerit secum illa: nec illam
V llus amat nisi mens cui uilis & improba surgit:
V ir bonus hanc inferre timet quid si intulit: acti.

P
E
O
Q
N
P
E
I
T
Q
V
I
V
P
P
I
Q
T
M
C
V
L
N
O
E
N
H
S
V
E

Poenitet: & magno contristat corda dolore.
Est uia iusticiæ melior qua uincitur omnis
Omnis ad extremum ueniens iniurius ardor:
Quid dicam: quod nunq̃ aliquid dementia nescit
Nimodo passa prius sic qui male iura ministrat
Peierat. & tandem dementi panditur error.
Eripe iusticiam corruptus munere iudex
Ius uiolat: dolet hæc. & nulli uisa per orbem
Tristis it. & lachrymans poenam mortalibus orat
Qui uiolant iura: & recti sacra foedera rumpunt.
Verum ubi iusticiæ sancti seruantur honores
Iudicioque pares & ciuis & aduena pendent
Urbs uiget augetur soboles pax læta uagatur
Pax iuuenum nutrix. nunq̃ his fatalia bella
Præparat altitonans. nullis in rebus egestas
Imminet. in quenq̃ nulla est offensio. dulci
Quos iuuat interdum genio alleuare labores
Terra quibus large fundit sua sæmina: & altæ
Montibus innatæ mittunt sua munera quercus
Clandiferæ in sūmo: media tamen arbore mustant
Undique apum ingentes acies: uestemq̃ ministrat
Lanigeræ pecudes. perse magis omnia florent.
Non his externas merces uehit ardua puppis.
Omnia dat tellus quid enim quod iuncta marito
Et patribus similes emittit foemina partus.
Non datur hoc quibus illa placet uiolentia iuris.
Hos ad supplicium uocat alti cura tonantis.
Sæpe subit poenas plebs tota miserrima tantum.
Vnius ob noxam peltis furit atra per urbem:
Et male suada fames paulatim deficit omne:

Vulgus & euacuos ostendunt tecta penates,
Foemina nulla parit sic saeuit iupiter erga.
Quos male facta iuuat qui si modo forte cruentum.
Militiae exercent studium mora nulla sinistro:
Arte cadunt uel si potius iuuat ire per altum.
Fluctibus in mediis summergeitur obruta puppis.
Vos igitur qui iura datis conuerite mentem.
Ad tales hominum poenas: diuina potestas
Mortales circumuolitans uidet improba: quorum
Iudicia emergunt multorum in damna deumque.
Ignorant monitus genus huius mortale pererrant:
Innumeri tenebris circumfusi que ruentur.
Iustitiae sacra iura domant genus omne malorum.
Illa quidem uirgo est supero ioue nata parente.
Nomine clara suo cunctaque uerenda deorum:
Quam si quis uiolet lachrymans sua fata parentis:
It iouis ante pedes & lamentabile fundens.
Humanos queritur mores ac debita poscit:
Supplicia in populos: tu iudex causa malorum
Qui uiolas sacra iura deae iam dirige mentem:
Ius cole in alterius te nulla pecunia uerrat
Damna: nocet sibi qui cuique nocet & male suadet.
Ille sibi: in quenquam si quis male iura ministrat.
Cuncta uidet pater omnipotes & quod mihi tecum est
O iudex modo si lubeat speculatur ab alto
Nil latet hunc aut hoc quales tribuantur honores:
Iustitiae in populo quam non ego pectore toto.
Nec mea progenies coler & postquam orbe sub isto
Spreta iacet bonitas & ius iniuria uincit.
Inuito ioue ne fierent hec accipe frater.

H
I
C
A
I
S
I
P
S
E
X
P
C
H
Q
H
E
H
I
I
O
P
D
C
A
F
N
I
A
S
O

Hæc aîo meditare: iniustum pone furorem :
Ius quoq; frater ama: sine quo genus omne serarū
Credimus alterno certatim corpore pasci:
At nos instituit uitæ melioris origo.
Iura dedit pater omnipotens. ea pectore toto
Si quis hēt. decus æternum pia premia reddet
Iuppiter. affligit si quis pro teste uocatus
Peierat: ac merito penſatur culpa nocentis
Supplicio: offendens ius: ille offenditur una
Ex quo obscura quidem nulli quoq; cognita surget
Posteritas iusto de sanguine nata propago.
Clara caput tollet patrio seruata decore:
Hec quoq; que referā. stultissime concipe frater.
Quā facile inumeras uitiorum āp lectimur artes.
Haud procul illa hîtant breuis est uia qua sit eūdū
Est uia uirtutis contraria: sudor anhelus:
Hanc sequitur quæ se scopulosis ardua cliuis
In longum prorumpit iter: riget aspera primo
Ingressu: leuis est postquā alta cacumina tanges:
Optimus hic se se qui nouit cuncta magistro.
Prospiciens rerum fines meliora sequutus:
Dignum laude uirum parentem recta monenti.
Credimus: ille tamen sibi qui non consulit aut qui,
Alterius precepta fugit uir inutilis extat.
Ergo age frater ades generoso est sanguine perſe
Ne uſuge fraternos monitus operare laborem:
Iunideat tibi dira fames spicaque recenti.
Alma ceres ornata caput sua dona ministr&.
Sic tibi plena domus segnem crudelis egestas.
Opprimit hunc homines odio supique sequuntur

Tormenti similem fuco cui spicula surgunt:
Horrida distensumq; fauis consumit edendo.
Semen apū piger ipse sedet uitatq; laborem:
Tu modo curam opī quantum potes adice frater.
Horrea sic rumpunt messes: sic copia rerum
Sic pecus augetur: sic tu mortalibus & diis
Craus eris. legnes animos & inertia corda.
Oderunt operi laus est imponere curam.
Turpe sed hinc prohibere manus incumbere labori.
Forſitan ad ſtadium torpentia pectora uertes.
Dum partas ostendis opes uirtutis adeptus.
Nomen & æternum laudis decus utere quaſo.
Arte para uictum uiolare aliena nephandum eſt.
Fac ſuperis æquandus eas incumbere labori:
Nee pudeat pudor hic multos inhonestus egentes
Secum habet auget opes fiducia q̃ melior res.
A ſuperis non ui proh rerum infana cupido.
Proh animis infuſa lues iam nulla pudoris:
Cura iacet paſſim longe poſt terga relictus:
Tu coleris duce te paulatim corrumpit ille.
Diis intuiſus homo cui mens intentata rapinis.
Inuigilat: neq; enim ſemper foelicia durant:
Nec minus omnipotens poenis affligit eiſdem:
Qui ſeruum offendit uel qui ſanctiſſima frangit:
Foedera amiciciæ ſeu qui cum coniuge fratris.
Non pauet in ſandos coitus fraternus adulter.
Vel qui in pupillos audet uim ferre nephandā.
Vel qui in longeuā conſectum ætate parentem.
Horribili uoce inſurgit uixq; abſtinet illi.
Verbera: non impune tamen ſtat pena nocenti.

P oſt obitum depone igitur tam falſa ſupbæ,
M entis coſilia & melioribus utere queſo.
T hure pio uenerare deos: uis tempore in omni,
E t mūde & pure liba cum clara niteſcet.
S ole dies aut cum nox circumfulſa tenebris:
A bſcondet terras caſto torrenda ſub igne:
H oſtia maſtetur: hymnos cane: thura miniſtra:
V t tibi dii faueant immenſaq; copia rerum.
H inc tibi naſcatur. multis ut egentibus ipſe:
S ubuenias non ut uiuas germane rapina.
C onuiuas inter ſi uis diſcumbere amicus.
N on hoſtis ueniat primum uicinia nam ſi:
A duerſi quicq; accideris de more repente:
P rimum illa occurrer: quæ ſi ſine uelitibus eſſet
N uda etiam ueniet quod nec tibi ſanguine iunctus.
N on aget: iſte ſibi ueſtes atq; omnia ponet.
I mproba damnoſa eſt uicinia ſed proba ſi ſit:
V tilis hæc igitur cupienda eſt pectore toto.
T amq; laudis opus neq; enim lamenta refundes:
A miſiſſe bouem proba ſi uicinia tecum eſt:
A cceptum metire & eodem pondere redde.
V icino tibi ut hic iterum ſuccurrat egenti.
R es male parta mala eſt. damnoſaq; ſemp ab illa:
C aue ergo nec te uincant in amore ſodales.
I llum adeas q; te: fac mutua munera reddas:
S ponte datum capias ſcelus eſt lætale rapina:
Q uicumque et ſi magnum aliqd largitur amico.
L ætatur quicumque iacit de fronte pudorem.
E t rapit alterius quamq; infima turbat amici:
V iſceraque & mentem cui uis illata rapinæ.

A dde parum paruo: paruo superadde pusillum
Fiet & hoc magnū inſoelix pelletur egeſtas.
Si modo rem cumules. hoīem non lædit habere
Cuncta domi: nocet eſſe foris. q̃ dulce bonumq;
Præſens accipere. atq; abſente carere moleſtū eſt.
Tunc bene potandum cū plena effundit ab alto
Vina cadus. tunc parcus eris cum parce lyeus
Deſluit e media. ſed cum declinat ad imum
Spumantes iterum cyathos & pocula ſumme.
Quicquid polliceare homini ſeruetur amico.
Si quicq̃ eum fratre tibi ē teſtem adice rebus
Subridens. nocuit non credere: credere ſemper
Ne ue tuā alliciat meretrix. caue foemina mentem.
Rem totā uorat illa nimis dum blanda uidetur.
Heu! q̃ damnoſum eſt mulieri fidere cuiq̃.
Rem patris acceptā melius fouet unicus hæres:
Augeſt & hanc. at tu plures in morte relinque
Ex te ortos. nam plura pater ſaturnius illis
Attribuet. ſed te ſi cæcus tangit habendi
Ardor adhuc. fragiliq; placet tibi gloria rerum.
Hæc age quæ moneā & uarios operare labores.

Liber ſecundus de agricultura.

c Vm cælo emergūt ſublimi ab aſlantide natæ
Pleiades: truncanda ceres. morientibus illis
Mitte in aratra bones. latitare ea ſydera dicunt
Viginti totidemq; dies. annoq; uoluto
Apparent iterum maturam incidere meſſem
Ruſus & incipiunt dentata falce coloni.
Hanc legē agricolæ atq; habitantes littora ſeruāt.

Aut
Nud
Si te
Aug
Ne u
Quo
Non
Impr
Sorti
Aut
Vict
Bis a
Profr
Orab
I am
Dira
Imp
Deh
Pone
In re
Hic
Temp
Ad cr
Impl
Cura
Afflig
Cum
Ac pa
Deſil
Iamp

A ut qui pingue solum: uallosaq; tecta tenerent
N udus ara: nudusq; fere & mete corpore nudo
S i tempestiuos agrorum ducere cultus
A ugerique illos magnis successibus optas
N e te aliena roges: interdum pauper egenus.
Q uod si ad nos supplex iterum fortasse redibis
N on iterum dabimus iuuat exercere labores
I mprobe quos inter mortales diua potestas
S ortita est. ne tristis inops cum coniuge moesta
A ut cum matorum misera comit ante caterua
V ictum a uicino rogites. dare negliget iste
B is aut ter fortasse dabit. dehinc si petis ultra
P roficies nihil: at tu plurima uerba refundes.
O rabisque iterum frustra tamen. artibus ut te
I ampridem admonui inuigila atque incube labori.
D ira fames procul hinc abeat: tua debita solue.
I mprimis tibi conde domum pretioque ministrā
D ehinc eme quā possis custodē adiungere bobus.
P one domi quantum toto tibi sufficit anno.
I n rebus spes est alienis irrita: nam si
H ic dare forte neget. tu semp pauper egebis
T empora labuntur operum quoque deficit usus.
A d cras rem differre nocet. nunq̃ horrea nunq̃
I mplet iners aut qui tempus producit. hēnda ē
C ura operi. turgescet opus mala mille molestant
A ffligantque hoīem cui segne & inutile corpus
C um bene se posuit rapidi uis ignea phoebi
A c pater omnipotens foecundis imbribus æther
D esilit in terras & languida membra resumunt
I ampridem amissas æstiuo in tempore uires.

Nam breue sol hominum supra caput astat ab alto
Ac de nocte magis currus exercet egendo.
Tunc operum multo ante memor discinde securi
Siluam incorruptam. tunc germina delinit arbos
Fundere: datq; iuas uolitare per aera frondes.
In tres tende pedes mortaria. contineat tres
Pitullus cubitos. pedibus quoq; confice septem
Temonem: qui si fuerit protentus in octo
Hinc tibi malleolus crebros formetur in ictus
Palmarumq; trium rota sit: uariisque reponere
Ligna effincta modis ualidaque in montibus altis
Quære. uel effuso campi super æquore pinum
Aetiuam compone manum qua firmet arator
Temoni cuneis dentalique alliget imo.
Torqueat & fortes illa durante iuuenicos.
Binaque præterea tectis seruentur aratra.
Sic melius: nam si casu discinditur unum.
Restat adhuc aliud ualidos agitare iuuenicos.
Temonem ex ulmo uiridi seu confice lauro.
Stiua sit ex pino: dura dentalia quercu.
Duc in aratra bouem: nono qui uiuat in anno.
Apta ætas operi matura est: franget aratrum
Bos iuuenis minitās iuuenili prælia cornu
Et rixam exacuens opa imperfecta relinquet.
Quære quaterdecies annorum ætate bubulcum
Quadrifidus panis & offellas cæsus in octo
Si cibus huic. recto sulcabit uomere terram
Si maturus erit studium intermittere arandi:
Iunior: aspiciensque pares ætate colonos
Ibit ad hos ludosque ciet lasciuia iuuentus.

E
S
C
M
V
A
T
T
N
M
T
S
Q
P
F
N
V
F
N
S
T
P
V
I
S
S
S
O
L
S

Ergo non melior iuuenis. neque sœmina uersæ
Spargere humi: quantum terræ mensura requirit.
Contemplare etiam quom grus e nubibus altis
Assiduos agitat clangores nunciat hymbrem
Venturamq; hyemem tempus indicit arandi.
Angit & illius mentem cui nulla boum spes.
Tunc redeant fessi plena ad præsèpia tauri.
Tunc proprios operare boues & plaustra sed iquis
Non habeo. dabit hic. facile est petere atq; negare.
Mentis inops alius quid enim componere currum
Tunc uolet ignarus non nouit quantus in illo
Sit labor. & centum compagibus insita ligna
Quæ debent multo ante domi prouisa reponi.
Præterea cum tempus adest rescindere campum
Fortius insistas operi exercere ministros.
Nā uertenda duplex tibi sicca atq; humida tellus.
Vere nouo ueniant celeres ad aratra iuueni
Fertilis ut grauida culmus procumbat arista.
Ne te decipiat cum sœmina colligit æstas.
Sit noua cui studeas tellus inarata quotannis.
Terra recens large natis alimenta parabit
Plutonem imprimis uenerare. atq; annua sacræ
Vota refer cereri: quom stiuæ innixus agendo
Incipis exercere boues stimuloque fatigas
Sic immensa tibi surgent cerealia dona.
Sœmina quom terræ cōmittis pone sequatur
Seruulus atque auibus rastro sata læta recondat.
Optima crede iuuat rerum prudentia cunctos
Læditur aduerso qui negligit omnia fato.
Si sit pingue solum. grauidæ inclinantur aristæ

• bi

Fœlicesq; opum successus a ioue summo.
Hinc capies neq; sub tectis extendat arachne.
Fila sed immensæ replebunt horrea messes.
Tunc gaude & cani florentia tempora ueris:
Lætus agas quom te incassum crudelis egestas:
Aspicit & parto turget domus atq; aliena
Re tibi non opus est tua pluribus adiumentuin:
Fit sterilis tellus medio uersata sub æstu:
Hincq; solo residens imas falcabis aristas.
A uersos religans culmos tenuisq; sequetur.
Spes uite pauci te mirabuntur ab agris:
Parua sub exiguo referentem farra canistro.
Difficile interdum mutabile noscere tempus.
Mobilis & uaria est alti natura tonantis.
Ac si tardus aras tarde tibi solus aranti.
Afferet auxilium si largis hymbribus æther.
Tris noctes totidemq; dies non cessat ab alto.
Donec repleat ualidi uestigia tauri.
Tēpore quo querna residens super arbore coccyus.
Exululat gaudentq; hominum mortalia corda.
Vere sub aprico sic tardus forsitan æques:
Qui tempestiuo diuertit uomere terram.
His intende animum nec florida tempora ueris.
Te lateant: glacilis hyems tibi cognita surgat.
Inqua incumbendū ē nec te ulla taberna moretur:
Aut narrata loco sub aprico fabula tardet:
Dum frigent alii uir rem tamen impiger auget:
Surge igitur nec te paupertas opprimat illo
Tempore: dira fames tenuēs facit esse lacertos.
Elatosq; pedes & crura timentia multo:

San
Incl
Vn
Irr
Dur
Con
Aian
Lat
Th
Dist
Alt
Dir
Silu
Arri
Qu
Pert
Nec
Et m
Vinc
Teg
A sen
Non
Frig
Mat
Non
Atq
Tum
Nec
Alleu
Verti

Sanguine segnis inops & spe suspensus inani.
Inclinat mentem sceleri & meditatur iniquos.
Vnde parer uictus hominem spes nutrit egentem:
Irrita cui nihil est: & tota luce uagatur:
Dum media elapsa est æstas properate ministri.
Condite dic casulas nam semper non erit æstas.
Aiano menslem dictum caue nubibus ille:
Lætales bobus glacies & frigora ducit.
Thracius insurgit boreas, & turbine facto
Disturbat maria ac campos: siluâq; sonantem:
Alticomas quercus: annosaq; robora pinus.
Diruit ex alto & ualles iaculatur ad imas:
Siluarû auditur fragor: adiq; sed fera duos
Arrigit ipsa pilos caudamq; in cruribus angit.
Quin etiâ quibus è uillis densissima pellis
Pertorat ille quidem sætosaq; pectora transit.
Nec se defendunt dura sub ueste iuueni.
Et miseræ algescunt hirsuto crine capelle
Vincit ouis boream instantem fultoq; repellit.
Tegmine lanarum: sed non obsistitur illis:
A senibus curuo facit hos incedere collo.
Non tamen ad teneram penetrat boreale puellâ
Frigus. at illa domi cui nōdum nota libido
Matris apud care gremium sedet: atq; hyemales:
Non sentit glacies & tota nocte quiescit.
Atq; oleo teneros interdum pluit artus.
Tum polypo durum est gelidis hitare sub undis:
Nec uidet unde sibi uenetur in æquore prædam.
Alleuietq; famem proprios tum deniq; in artus.
Vertit atrox rabie imēsam: sic hymbribus atris.

Turbatur mare sic atra caligine cælum.
Sol quoque ad æthiopas radios & lumina fundit
Rarus apud graios fugiunt animalia curui
More senis ualles imas & dente trementi
Concaua saxa petunt nemorū tenebrosa que tecta
Tunc quoque ne noceāt hyemes tibi protegat artus
Mollis clena tuos cui tecta ex ordine recto
Pauca: sed aduerso ducantur plurima fila.
Sitque ea cruretenus uetat hæc per corpora setas
Surgere. & instanti prohibet durescere uento.
Tegmina sint pedibus taurorum e pelle coturni
Nec nocet hos inflare pilis ut frigora uincas.
Hædorum teneras nertio bouis insue pelles
Ac dorso suspende: tegant capita alta galeri
Ne madeant aures borea spirante cauendū est
Frigoribus. tunc ros cælo diffusus ab alto
Educat cererem sacros operumque labores:
Ille quidem uentorum e fluuiialibus undis
Tollitur in sublime & matutinus in agros
Desilit. interdumque expectat tempora noctis
Interdum borea nubes agitante procellas
Vertitur in uentosam hyemem fuge prouidus illā.
Acceleretur opus pete tecta obstantia uentis.
Ne forte obscuro nebularum infusus amictu
Imma deas largosque hymbres pluat humida uestis
Pascua tunc carpant quamuis non pingua tauri:
Quippe leuis labor & longa sub nocte quiescunt:
Nutrimentum ingens uobis uberrima mando.
Agricolæ faciliq; dies transire labore.
Hec seruanda tibi donec nox æqua diebus.

A
A
H
O
E
T
A
D
P
T
S
M
D
E
D
P
M
C
L
P
G
S
F
F
A
M
T
F
M
A

Atque iterum satio committit semina terræ
At dum sexdecies sol arduus occidit undis
Hybernium post solstitium sacrosq; relinquens
Oceani fluctus sublimi arcturus olympo
Exoritur primumq; cupit splendescere sydus.
Tunc uites incide: noui neq; nuncia ueris
Ani quos iterans quæstus præcedat hyrundo:
Dum tamen immensos effundit pleias æstus
Profiliensq; umbrosa petit plantaria limax
Tellure c sicca. tunc uinea nulla ligonem
Sentiat: accelerent uncata falce ministri
Maturam in segetem. nec te pulcherrima tempe
Derineant segnem. matutiniq; sopores:
Eya age rumpe moras: pelle ocia segnia pelle:
Dum uocat alma ceres. robustaque collige farra:
Pone domi quantum toto tibi sufficit anno
Mane operi assurgens. operis pars tertia mane
Conficitur. labor haud grauis est. de mane uiator
Longum liquit iter. taurosque exercet arator
Præterea sua dum scolymus florentia mittit
Germina: & in ramis dulces resonare cicadæ
Sole sub ardenti incipiunt trepidantibus alis.
Fit capra tunc mollis tunc sunt dulcissima uina
Foeminaque urenti ueneris prurigne corpus
Appetit insanos coitus. lassantur ab æstu
Membra uirū. tantūque pot uis ignea solis.
Tunc licet ardores gelida releuare sub umbra
Fontis ad apricos latices semperque fluentis
Murmur aquæ faciles quam circum leniter auræ
Aspirant zephyris plerunque agitantibus illas.

brii

Hic hylares lætus cyathos & pocula summe.
Biblina ter infusa magis quæ temperet unda.
Hic tibi ab uberibus caprarum caseus adstet:
Quæ nulles pascant foetus hic lactea liba.
Hic tibi siluestris ponatur caro iuvence:
Quæ nondum enixa est hic mollior hædulus adsit.
Et iaceas saturus patula sub tegminis umbra:
Surge tamen cælo dum fulget orionis astrum:
Tempus adest: cereri sacras terat area fruges
Aduentos posita atq; ingenti æquata chylindro:
Nec nisi librate ducantur ad horrea messes:
Postq̃ aut satis ad uictum tibi contulit æstas.
Continuo cui nulla domus sit quære ministrum.
Adde etiam acillam quæ sit sine prole: molestum ē
Ac graue seruitium illius quam cura remordet
Natorum blandire cani panemq; ministra.
Peruigil ante fores sedet ille: domumq; tuetur
Dente rapax: furq; altis latratibus instat.
His prope exactis foenum paleasq; reconde:
Hemiones quantum satis ac nutrire iuuenços.
Inde laboranti requies prebenda colono
Tempus: & exhaustis pariter iuga demere tauris:
Dum tamen in media cæli statione refulget
Syrius orionq; loco splendet eodem.
Et rosea arcturi cernit pallantias astrum.
Tunc uuas tenero abscindes de corpore matrum:
Per bis quinq; dies tepido sub sole iacentes.
Pande: dies etiam mollescant quinq; sub umbra:
De hinc torque & capiant uēgetes iocunda lyei.
Munera. sed sydus cum deficit orionis

Pleiadesque hyadesque cadunt meminisse iuuabit
Protinus impresso subuertere uomere terram.
Srat tempestiuo cuncta exercere labore.
Si tamen infestum iuuat ire pæquora, & alta
Puppe uehi: moneo ne quādo ab athlantide natas
Orion sequitur, totoque excludit olympo
Vt uideas illas medio summergere ponto
Nauigio incumbas: mare tunc tollentibus euris
Obscurum indolos iaculatur ad æthera fluctus
Tunc igitur iaceant religatæ ad littora puppes
Saxorum obnixæ obicibus, ne forte ruentes
Discutiant uenti: pateat pars ima carinæ
Ne pluuiam excipiens putri marcescat ab hymbre
Instrumenta domi naualiaque arma quiescant
Pensa: gubernaculi que exploret robora fumus.
Interea cereris sacros operare labores
Nec prorsus fugiendus ager: labatur in altum
Aequor amica ratis dum non magis unda tumescit:
Nec refluant uasti sublato gurgite montes.
Vadat onusta tamen censu reditura superbo:
Sic meus ille quidem genitor dum pauper egeret
Errabat maria alta secans fluctusq; profundos.
Ille olim eolidam cum amatq; ea litora linquens
Appulit huc non spe lucri commotus auara.
Durum opus exercere inuisa urgebat egestas.
Ille uagus demum prope tempe heliconia sedem
A scream incoluit cæli in regione molesta.
Frigore nunc nimio nunc intolerabilis æstu.
Tempore quosque suo iuuat exercere labores,
Nauigium ante omnes cuius si te ulla remordet

bi ii

Cura: placetq; altos fulcare p æq̃ra fluctus
Dum faciles spirant uenti & furor ille q̃ euit.
Ne te inuisa fames alieno uiuere parto:
Cogat & inuitus multorum debitor extes
Vade nec in cymba sed te uehat ardua pupis.
Ingentes referant census ingentia mercis.
Pondera: præterea quæ sint aptissima nautis.
Tempora narrandum ē: quanq̃ mihi pua p undas
Vita fuit uixq; ex illa tantum aulide cursus
Littus ad euboeum: sub quo omnis græcia quondā
Dum pelago desæuit hyems conuenit in unum.
Et merito infandos fatum iuratur in hostes.
Inde mihi placuit non longe ad calcida cursus.
Huc ubi magnanimū genus amphidamantis achiui
Constituunt populis certamina & inclyta quondā.
Munera defuncti ponunt in honore parentis.
Hic ego me dulcis refrentem premia cantus.
Auratos memini tripodas quos sponte dicaui.
Musarum ante aras quibus antra heliconia curæ
Ille ubi me primū duleem docuere poesim.
Tantum igitur mihi res naualis cognita surgit.
Dicam aliquid tæen & uarios pandā ætheris usus.
Hec etiam nobis aspirauere camoenæ.
Aequora tuta legant instructo remige pupes:
Quom decies qnq; est series exacta dierum?
Æstiuum post solstitium & iam deficit æstas.
Nam neq; tunc classes medio nec nauita ponto
Obruitur: ni forte uelit iouis alta potestas:
Aut deus ipsarum parens neptunus aquarum.
Exitus omnis in his rerum manet exitus omnis.

At
Euc
Va
Qu
Au
Au
Inc
Exe
Ve
Inc
Par
As
Cre
Su
Et
Di
Ar
Co
Fae
Ne
Qu
Flu
Si
Me
Qu
Co
Ex
Vi
Sec
Ha

At lenes spirant zephyri tranquilla quiescunt:
Eugora tunc celere in uentis committe carinam.
Vadat onusta tamen reditum properare memento.
Quam prius ipsa nouos fundant uineta liquores.
Autumniq; hymbres & hyems infausta procellis,
Aut nothus insurgat pluuia rorantibus alis.
Incumbatque mari totumque euoluat ab imo:
Exercent etiam studium nauale sub ipso:
Vere nouo quom se tam latas arbor ab alto.
Induit infrondes quantum uestigia cornix
Pandit humi depressa: silet tunc nabilis unda
Ast ego nauigium graue tunc: sempque molestū
Crediderim: hoc naturæ hoies leuitate nephanda
Subtraxere: agitant diuersa pericula fluctus.
Et tamen ire placet. quanq̃ mors dura sub undis
Diuitiæ fiunt hoium: atque insanus habendi.
Ardor ad hæc aium germane intende parumper.
Concipe fraternos monitus maria alta secando
Fac tecum ne cuncta uehas maiora reserua.
Nec nimis est oneranda ratis: sit ponderis æqui
Quicquid in hac darum est aduerso occurrere fato
Fluctibus in mediis currus discinditur omnis.
Si grauius superinstant onus seruare memento
Mensuram ir. rebus & idonea tēpa ad usus.
Quom prope ter decies tibi uita elabitur annos
Connubium maturum aderit: decimumque puella:
Exigat & quartum sed quinto nubat: et illa
Virgo sit: atque habitet prope te: cui sedulus astes:
Sedulus inspicias artemque usumque puellæ:
Hæc age ludibrio ne te uicina canter

C oniuget nil melius casta: nil turpius illa
Qu e uenerem prurit sine fine & prostat ad oēs
Semper. & exitio sup̄iminet illa uirorum
Nemo etiam fratris in amore æquetur amicus
At par si quis erit sit amandus tempore in omni
Nulla ex te inceptum foedus discordia soluat
Mentiri scelus est prestat compescere linguam
Infandam si uim tibi quisq̃ inferret amicus
Aut ore aut manibus iurge & te ulciscere redde
Redde uicem duplicem qđ si illum poenitet acti
Ac poenam implorans iterum te exoptat amicum
Suscipe: uile quidem est hoies noua querere semp̃
Foedera amiciciæ: multos si frater amabis
Non laudo: nullos etiam: medium sit in isto.
Si tibi corda tument uultus non indicet iram:
Turpe seq̃ sceleratum hominem maledicere cuiq̃
Infandum est: qui iam uita laudatur honesta.
Nunquā a te nunquam misera obiurgetur egestas.
Diuinum donum est diuinęque æterna uoluntas.
Illa quidem quæ sæpe uiri subiime molesta.
Impedit ingeniumque uetat super alta leuari.
Qui loquitur parce linguam nec in omnia soluit.
Tresaurum prae se gerit ille ea gratia magna est
Vt linguam moderes pensataque uerba loquaris.
Si quenquam uerbo lædes læderis & ipse.
Grata in amicorum uenias conuiuia sumptu.
Communi: dato particulam: gratissima sunt hec.
Ac re ioui unum seu diis de mane cauendum est
In laeta libare manu tum uota precando
In cassum fundes nulli exaudita deorum.

Sol
No
No
Pos
Eff
Hæ
Int
No
An
Con
Me
Cre
Ou
Qu
Fu
Inf
Sa
In
Nil
Per
Nu
Fac
Aue
Sec
Seg
Foe
Hoc
Sup
Sac
Nec

Solis ad aspectum nec quenq̃ mingere fas est
Nocte sub obscura recto neque corpore nudo
Nex quia sacra deis media nec credimus illud
Posse licere uia: si declinetur ab illa
Esse etiam uetitum: diuus uir & omnia noscens
Hærens parietibus sedet atq; exponit urinam
Intus: ubi orbatae tenuis latet angulus aulæ.
Non contu polluta sacres genitalia pandas
Ante ignes. neq; cum dulci tibi coniuge prester
Concubium ut generes dum mæsto a funere tristi
Mente redis: superum sacra sed latus ab ara.
Credimus inuisum superis semperq; molestum:
Qui natat assiduo labentia flumina cursu
Quam prius abluerit manus pia uota precesq;
Fuderit: ante ipsas supplexq; orauerit undas.
Infandum ante aras ungues incidere: cum diis:
Sancta facis scelus est cyathos imponere uasi
In quo uina latent sacros operare lebetas.
Nil tibi cum in sacris etiam hinc lauisse nefandū ē.
Perfice tecta prius quam cornix garrula ab alto.
Nunciet atram hyemē ruit hæc inimica procellis.
Fac sedeat bis sex quibus ætas exigit annos.
Aut totidem menses natorum cara propago
Sede sub instabili iuuat hoc omnemq; repellit
Segniciem: facit esse agiles & ad omnia promptos:
Foedum ac turpe uirū est thermis muliebribus uti:
Hoc prorsus fugiendum etiam stat talibus atrum.
Suppliciū: ante aras superū obiurgare nephandū ē:
Sacra ministeria ac diuinos spernere cultus.
Nec licet in fluuio neq; fontis mingere in unda.

Est quicq. turpe aliud uetitum: fuge pessima famæ.
N omina: fama malum facile in sublimē leuatur.
Est graue sufferri nimium nimiumq. molestum.
Difficile: ut taceat nunq. delabitur illa
Sedula quæ uarias populi penetrauit ad aures
Est dea fama quide sunt ipsi numina famæ

Sit tibi præterea series seruanda dierum:
A Ioue natæ omnes sunt a Ioue tēpora nata
Vltima mensis erit nullo exercenda labore.
At genio utendum est illa omnes festa p urbes:
Ducitur illa forū claudere neque iura resoluit.
Prima dies sacra est & quarta & septima: prima
Natus apollo die radiantia lumina fudit.
Luce demum quarta foelix ducenda sit uxor.
Omne captato sunt omnia prosa rebus.
Et licet incuruam trabibus componere nauim:
At qntas fuge namque illarum pallidus orcus:
Tum diræ eumenidum facies toto orbe uagantur.
Castigant si qua in terris piuria: falsum
Affirmant quæ lis alterne agitata creauit.
Sexta dies tristem ostendit mulieribus ortum
Lata uiris: multique etiam nascuntur in illa:
Quis mala mens fallax aiūs fallacia uerba:
Et q concubia exercent archana p artem:
Hac ouium foetus licitum castrare uel hædos
Et licet infixæ pecudes circundare mandra.
Scindimus octaua foet: genitalia tauro
Castramusque sues. foelix est ponere plantas

Non
Luce
Vn
Et te
Hoc
Stam
Inge
Et iu
Tun
Tert
Spa
Qua
Ac p
Hen
Ach
Arq
Sex
Op
Aut
Sept
Inge
Acu
Moll
Non
Luce
Fit g
Prox
Infig
Post
Gatu
Poni
Alta

Non a uiros gigni uel amica sorte puellas,
Luce uiris: decima faustos quoq; credimus ortus.
Vnaq; post decimam foelix incidere uites:
Et tempestiuam segeti supponere falcem:
Hoc curat bis sexta etiam foelicior illa:
Stamina et ex alto tenuissima torquet arachne.
Ingentem accumulans formicæ farris aceruum.
Et iuuat arguto pcurrere pectine telas:
Tunc quoq; siluestres licitum castrare iuuenos:
Tertia post decimam plantaribus optima surgit:
Spargere semen humi. pallet contraria semper.
Quartaq; post decimam mulierum prospera natu:
Ac præhenso domitare boues ualidosque labori:
Hemiones: canibus faciles adiungere cultus.
Ac lenire manu pecudique imponere mores:
Atque aperire cados & dulcia fundere uina.
Sextaque post decimam plantaribus inuida surgit:
Oportuna uiros nasci sed iniqua puellas:
Aut nasci aut thalamos petere aut herere maritis.
Septima post decimam cereris terat ordea sacra.
Ingentemq; licet ferro discindere siluam.
Ac uarias aptare trabes qbus ardua tecta
Molliri: ac structam possis agitare carinam.
Nonaque post decimam foelix est cum dea surgit.
Lutea: sed medium cæli quom uenit in orbem
Fit grauis: ex media ad finem letissima fulget.
Proxima lux sapientem hominem diuina creandi
Insigni uiget officio: nec luce dolendum est.
Post illam quarta sacra est: ea læta trahantur
Gaudia. quinta dies post hanc iuga curua iuuenis
Ponit & hemiones & colla exercet equorum.
Altaque ueliuolas deducit ad æquora puppest

